

Alles is vergankelijk... of toch niet ?

Een verhaal over de “bewoners” van de crypte in Almen, voorgedragen door Mr. Elsje August de Meijer op 13 juni 2024.

Voor de uitverkorenen, de geprivilegieerden, misschien niet, nu niet, maar ook toen omstreeks het jaar 1700 niet, althans dat besef had Christiaan Carel Vrijheer van Lintelo, Heer van de Ehze, toen hij, eenmaal de dertig gepasseerd zijnde, onder zijn kerk een crypte liet bouwen, zodat hij en de zijnen als overledenen geheel intact bij het Laatste Oordeel klaar zouden zijn voor de eeuwigheid. Want bij het Einde der Tijden, als de eenvoudige zielen met moeite hun lichaamsdelen bij elkaar moesten zien te schrapen, zouden de lichamen van de edelen van de Ehze, zich in volle glorie als eersten kunnen melden aan de Hemelpoort.

Christiaan Carel was geprivilegieerd, niet alleen krachtens zijn geboorte als edelman, maar ook wegens zijn karaktereigenschappen; hij stond bekend om zijn intelligentie en zijn ijver: een voortreffelijke combinatie, waarvan ook Koning/Stadhouder Willem III al vroeg gehoord had. Deze Willem III, die zeer asthmatisch was, vond het heerlijk om op zijn paard in de bossen bij Almen te rijden; hij kon er ook geregeld komen, want hij had er voor zijn gunsteling Arnold Joost van Keppel een jachtslot “Huis de Voorst” laten bouwen, het “Versailles” van de Achterhoek, alwaar hij zelf ook een appartement had. En natuurlijk reed hij dan ook even langs bij zijn andere gunsteling in deze contreien, onze Christiaan Carel. Zo kreeg Almen omstreeks 1700 dan ook zo nu en dan bezoek van een koning. Die koning was toen 50 jaar oud en Christiaan Carel 30. Die was al in 1692 als een soort rechter toegelaten tot de Ridderschap van Zutphen en een jaar later benoemd tot Ontvanger-generaal van het Kwartier Zutphen, alles met de bijbehorende renumeraties. Toen Willem III op 51-jarige leeftijd in 1702 stierf, mocht Christiaan Carel mede diens nalatenschap regelen, welke zeer ingewikkeld was vanwege de vele bezittingen. Ook was hij betrokken bij de voogdij over de minderjarige Prins Willem IV, u weet wel die jongen die nog geboren moest worden toen zijn vader Prins Johan Friso als opvolger van Willem III op weg naar Den Haag met zijn koets te water raakte en verdronk.

Tijdens een van de vele veldslagen die de Europese vorsten toen onder elkaar voerden, leerde Christiaan Carel de Keurvorst van Brandenburg/Pruisen kennen en die vroeg hem, om toen hij in 1701 Koning Frederik I van Pruisen was geworden, naar Berlijn te komen, want Christiaan Carel gaf hem zulke goede adviezen, onder andere inzake de keuze door Frederik I in de Spaanse Successieoorlog vóór de Alliantie,

zodat Lodewijk XIV niet de kans kreeg de Spaanse Nederlanden, ofwel de Zuidelijke Nederlanden, het latere België, in te lijven en daarmee ook niet de 7 Provinciën van de Republiek kon bezetten; anders had Nederland nu niet meer als onafhankelijke natie kunnen bestaan.

Christiaan Carel kon niet meteen naar Berlijn komen want hij moest zijn functies met bijbehorend honorarium tijdens de Plooiërijen van Zutphen, een soort burgeropstand, veiligstellen en ook nog oorlog voeren op eigen gebied om de overgang over “onze” Spitholterbrug te verdedigen. Zutphen vernielde steeds die brug, om de handelsroute naar Deventer te dwarsbomen. Hij had daartoe een legertje van Almense boeren op touw gezet.

In 1705 trouwde Christiaan Carel met Clara Elisabeth Vrijvrouwe van Nagell van Ampsen, alwaar nu nog de schilderijen langs de trap in het kasteel hangen. Deze schilderijen in 1713 in Berlijn geschilderd, tonen zwarte bedienden, die hij via Willem III gekregen moet hebben; toen deze ingehuldigd werd als Koning van Engeland liepen in de stoet naast alle edelen 200 zwarte mannen uit Suriname mee die de paarden in bedwang hielden; die mannen waren gehuld in fluweel en met een hoofdtooi, waarin struisvogelveren waren gestoken. Ter vergelijking: de Lappen uit Zweden en Finland liepen in berenvellen. Een schilderij, een schoorsteenstuk, dat niet is tentoongesteld, toont het zoontje van Christiaan Carel samen met een donker speelkameraadje; helaas is dat zoontje, Fridrich Wilhelm, genoemd naar de Pruisische koning, de eerste bewoner van de crypte geworden, nog geen 1 jaar oud.

Dochter Anna Henriëtte werd de volgende bewoner van de crypte; een schilderij toont haar met een vrouwelijke zwarte bediende in prachtige dracht en muts met verentooi. Anna Henriëtte was toen zij op 20-jarige leeftijd stierf, een wereldlijk stiftjuffer in Bedbourg Hau , Westfalen, bedoeld om haar uit de “erflijn” te houden.

Verder bevat de crypte de kisten van een andere dochter: Anna Maria Dorothea, en van haar man Maurits Carel Georg Wilhelm van Ripperda, Heer van ondermeer Vorden. Hun portretten bevinden zich in Kasteel Keppel te Hummelo; Anna Maria Dorothea toont daar een opwindend décolleté.

En nu komt het verhaal van een nog spannender bewoonster van de Ehze: Maria Adriana Tonneman, geboren in 1754 op Ternate, een Moluks eiland in toenmalig Ned. Indië, uit de tot slaafgemaakte Bona van Bergis en Jheronimus Tonneman, opperkoopman bij de VOC (Verenigde Oostindische Compagnie) ; overigens werden alle bewoners van die eilanden, als zij niet in dienst waren van het Gouvernement of de VOC tot

slaafgemaakt. Haar vader nam haar mee naar Amsterdam naar een dure kostschool en op 15-jarige leeftijd maakte zij al furore: toen zij logeerde in Hattem verloofde zij zich met de 17-jarige Rhijnvis Feith uit Zwolle; Rhijnvis viel als een blok voor haar, maar maakte het na een paar maanden publiekelijk uit, waarschijnlijk omdat Maria Adriana verliefd werd op een ander, met wie zij op 22 december 1770 in ondertrouw ging. Het betrof de 25-jarige Kapitien ter zee Ludolph Hendrik van Oyen, geboren in 1744 te Delft; op 8 december 1771 huwde zij op 16-jarige leeftijd met hem en vestigde zich met hem in Breda. De ouders/voogden van de voormalige verloofden bleven procederen vanwege de verbreking van de huwelijksbeloften, waarschijnlijk om de bruidsschat, want vader Tonneman was beslist niet arm.

Rhijnvis bleef furieus, hetgeen blijkt uit zijn latere boek : "Aan Cefice" uit 1777; ook al was hij in november 1772 getrouwd met Ockje Groeneveld met wie hij 8 kinderen kreeg. Hij werd later bekend als een groot dichter en een groot vrouwenliefhebber, wel in alle eer en deugd. Toch kon hij het niet laten te schrijven "Aan Cefice, een schone roos, genietend van haar lippen en borsten, maar welk een treurig lot hebt ge eer nog in de echt te vrezen: de schoonste na een kort genot, houdt op voor ons (mannen) meer schoon te wezen." De goede verstaander begreep toen dat het om Maria Adriana ging.

Het echtpaar van Oyen-Tonneman verhuisde in 1777 naar kasteel de Ehze in Almen en schreef zich meteen in als lidmaat van de Nederlands Gereformeerde kerk aldaar en liet hun 4^e kind er op 3 april 1778 dopen. De 3 kinderen die zij al hadden, lieten zij, naast hen zelf, vereeuwigen op de hier tentoongestelde schilderijen. Het zijn Jheronima in gele jurk, geboren in 1773, Mary Leopold Carel Oswald Franciscus Huybert, zo te zien misschien wel non-binair, geboren in 1775 en Willem Gerald, in uniform geboren, in 1776. Een nazaat van hem werd tijdens de 2^e Wereldoorlog Luitenant-Generaal, waarnemend Commandant in het Nederlands-Indische leger, bekend als het KNIL.

Helaas werd Maria Adriana op 24 november 1780 weduwe kort nadat dat een 5^e kind was geboren en overleden. Ludolph Hendrik van Oyen werd als heer van de Ehze in de crypte bijgezet, even tevoren was hetzelfde lot ook zijn 5^e kind, Louis Antoni, beschoren.

Op 3 mei 1782 hertrouwde Maria Adriana, in algehele gemeenschap van goederen, met de wat jongere Baron ten Behm von Knuth, zeeofficier, een man met een slechte reputatie, met name als schuinsmarcheerder. Maria Adriana was toen al geruime tijd van hem zwanger en in december werd geboren Johanna Helena Barones ten Behm von Knuth; op 18 december

1782 stierf Maria Adriana, slechts 28 jaar oud, en na de jaarwisseling overleed ook haar baby.

Zij werden tezamen in èèn kist in de crypte bijgezet, waarna voor fl. 6,-- 7 dagen werd geluid.

Maar wat leidde tot de vroege dood van Maria Adriana? Naar verluid hield haar man haar in de kelder van de Ehze gevangen, alwaar zij deerlijk door hem mishandeld werd. Haar gekerm is nog altijd te horen als, zogenaamd, afkomstig van het spook van de Ehze. Zo is het maar weer: geld maakt niet altijd gelukkig. De Baron hertrouwde fluks met de dienstbode; een tweeling van hen, Jan Barteld en Jan Ludolf ten Behm von Knuth, is in de crypte op 1 januari 1803 in baby-kistjes bijgezet; via andere nakomelingen van hen ben ik de tentoongestelde schilderijen op het spoor gekomen en ook de gele jurk is nog altijd te bewonderen, alsmede een zwarte bruidsjacon uit dezelfde tijd.

Hun vader is na zijn overlijden op 7 september 1812, na een niet voorbeeldige levenswandel van verkwisting en drankmisbruik, bijgezet in de crypte.

Ook bevinden zich in de crypte nog 2 kistjes met de resten van dood- of te vroeg-geboren baby's van Huis 't Hulze, onbekend is waarom dat te Almen gebeurde, daar 't Hulze een eigen begraafplaats heeft. De volgende eigenaar van de Ehze, Arnout baron van Zuylen en Nijeveld, is ook in de crypte bijgezet, alsmede 2 medebewoners in dat huis, de heren Francois de Wolf uit Deventer en de Weledele Abraham Verhamme, rentenier. Over hen is mij niets bekend.